

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.3 № 2

2026

HAYDAR XORAZMIY “ME’ROJNOMA” ASARI QO‘LYOZMASINING MINIATYURALARI TALQINI

Jo‘rayev Jamoliddin Aminjonovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti, DSc dotsent,

Annotatsiya

Ushbu maqolada turkiy tilda Muhammad payg‘ambarning Me’roj voqeasiga bag‘ishlangan “Me’rojnoma” nomli asarining turli olimlar tomonidan o‘rgalishi va asarning haqiqatdan ham Haydar Xorazmiyga tegishli ekanligi haqida fikrlar berilgan. Tadqiqotda muallif asari uchun olmishga yaqin miniatyura chizilganligini turli soha egalari tomonidan o‘rganilganligi haqida ma’lumotlar beriladi.

Kalit so‘zlar: ma’naviy, fikr, me’roj, asar, san’at, yozuv, uyg‘ur, matn, tadqiqot, voqea, ma’rifiy.

ИНТЕРПРЕТАЦИЯ МИНИАТЮР РУКОПИСИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ ХАЙДАРА ХОРЕЗМИ «МЕЪРОЖНОМА»

Жураев Жамолиддин Аминжонович

Джизакский государственный педагогический университет, DSc, доцент

Аннотация

В данной статье представлены мнения различных учёных относительно толкования произведения «Мероджنامه» на турецком языке, посвящённого событию Вознесения Пророка Мухаммада, и его принадлежности Хайдару аль-Хорезми. В статье представлены сведения об изучении различными учёными миниатюрного рисунка, близкого к произведению автора.

Ключевые слова: духовное, мысль, послание, произведение, искусство, письмо, уйгурский, текст, исследование, событие, образовательное.

INTERPRETATION OF THE MINIATURES IN THE MANUSCRIPT OF HAYDAR KHOREZMI’S “ME’ROJNOMA”

Jo‘rayev Jamoliddin Aminjonovich

Jizzakh State Pedagogical University, DSc Associate Professor,

Abstract

This article presents the opinions of various scholars regarding the interpretation of the Turkish-language work "Merojnameh," dedicated to the Ascension of the Prophet Muhammad, and its attribution to Haydar al-Khwarizmi. The article also presents information on the study by various scholars of a miniature drawing similar to the author's work.

Keywords: spiritual, thought, message, work, art, writing, Uyghur, text, research, event, educational

Haydar Xorazmiy tomonidan bitilgan “Me’rojnoma” nomi bilan Muhammad sallollohu alayhi vasallamning me’roj voqeasiga bag‘ishlangan asar diniy ruhda bo‘lgani uchun sobiq ittifoq davrida umuman tilga olinmas edi va yoki keng ommaga ma’lum qilinmas edi.

So‘nggi yillarda diniy erkinlik tufayli ana shunday asarlar hozirgi kunda olimlarimiz tomonidan o‘rganilmoqda.

“Me’rojnoma”ni tadqiqotchilar tomonidan turli jihatdan o‘rganmoqdalar, san’tshunoslar – rang tasvirini, dizaynerlar – o’sha davr libos turlarini, dinshunoslar – islom nuqtai nazaridan, matnshunoslar asar matnining badiiyati va tilini o‘rganmoqlar. Jumladan, turk olimlaridan Akar Metinning “Turk adabiyotida nazmdagi me’roj nomlari”, Jihan Dog‘anning “Me’rojnoma harazm turkchasida yozilganmi?”, Husayn Durgutning “Ivan Lutskevichning “Me’rojnoma” kitobining turkcha variantining ayrim xususiyatlari haqida”, Osman Sertqoyaning “Me’rojnoma” ning matnini tayyorlashi, o‘zbek olimlaridan I. Haqqul va S. Rafiddinoalar tomonidan Sulaymon Boqirg‘oniyning “Me’rojnoma”sini ba’zi qismlari nashr qilingan. [2;7]

Qosimjon Sodiqov tomonidan “Fransiya Milliy kutubxonasida saqlanuvchi uyg‘ur tilida yozilgan qo‘lyozma” [3; 65–71] nomli maqolasi kabi tadqiqotlarda turli ijodkorlarning “Me’rojnoma” asari haqida fikr yuritilgan bo‘lsa-da, uning muallifi Haydar Xorazmiy ekanligiga aniq fikrlar berilmagan.

Biroq, “Me’rojnoma” asarnining muallifi Haydar Xorazmiy ekani birinchi bor rassom Shomahmud Muhammadjonov Asqar Mahkam bilan suhbatda quyidagicha: “Bugun biz xalq amaliy san’ati deb atayotganimiz – mo‘jaz rangtasvir G‘arbda hozir ham musulmon san’ati deb yuritiladi. Ming yildan ziyod vaqt davomida Islom qonunlari asosida yashab, hayot tarzining barcha ko‘rinishlarini ana shu nizomga qo‘rgan ushbu san’t ham ma’lum qonuniyatlar asosida rivoj topganini inkor qilish ma’naviy ko‘rlik, so‘qirlik bo‘lar edi.

Rivoyat qilishlaricha, Payg‘ambar alayhissalomning uzuklarida arining, Hazrat Alining tugmasida sherning tasviri bo‘lgan. Ba’zi bir aqidaga ko‘ra suvrat andozasi xuddi ana shulardan kelib chiqqan, biroq Islomning jonli mavjudot aksini chizish ta’qiq etgani haqidagi butkul soxta qarashlari Parijda saqlanayotgan Haydar Xorazmiyning “Me’rojnoma” asaridagi 45 miniatyura rad etadi. Zero, bu miniatyuralarning jami Ilohiy mavzuda bo‘lib, payg‘ambarning “Me’roj”ga ko‘tarilishi ta’rif va tavsifdan iborat. Bordi-yu o’sha soxta da’volarda jilla qurisa jon bo‘lsa, Turkiyaning birgina To‘pqopi muzeyida saqlanayotgan 32 ming mo‘jaz rang tasvir asarini kim yaratgan?”, – deb qayd qilgan. [1; 26-27.]

Haydar Xorazmiy “Me’rojnoma”sining uyg‘ur yozuvidagi nusxasi asosidagi nashri Pave De Kurteyl tomonidan Parijda 1882 yilda amalga oshirilgan. [4; 2-43] Nashrga shoirning “Gulshan ul-asror”i va “Me’rojnoma”si matnidan lavhalar berilgan. Kurteyl nashriga “Me’rojnoma”ning Fransiya milliy kutubxonasida saqlanuvchi Suppl. Turc. 190-raqamli qo‘lyozma asos bo‘lgan. “Me’rojnoma” nashrning 1- 43-betlardan o‘rin berilgan.

Jahongir Turdievning ham turkiy me’rojnoma haqidagi tadqiqotida Fransiya milliy kutubxonasida Suppl. Turc. 190-raqam ostida saqlanayotgan “Me’rājnāma”ning uyg‘ur yozuvli nusxasiga murojaat qilgan bo‘lib, manba Fransiya milliy kutubxonasida Suppl. Turc. 190/1513II-raqami bilan saqlanishini qayd qilgan. Ushbu manbadan Haydar Xorazmiyning “Me’rājnāma” hamda Farididdin Attorning “Tazkiratu-l-awliyā” asarlari o‘rin olgani, 1b–68a-varaqlariga “Me’rājnāma”, 69b – 264 b-varaqlariga esa “Tazkiratu-l-awliyā” asari bitilganligi haqida ma’lumot beradi.[2;43]

Eronlik olimlar Nag‘mai Haraziyon, Marjon Murtazaviy, Abbos Novbaxtlarning “Me’rojnoma” haqida روائت شرقی معراج نامه میرحیدر (Rivoyati sharqiy “Me’rojnoma” Mir Haydar) nomli maqolasida Haydar Xorazmiy muallifligiga tegishli bo‘lgan “Me’rojnoma” asarini tadqiq etganlar. Maqolada Temuriy shahzodalardan Shohrux mirzo davrida 839-840 hijriy yillarda “Boysung‘ur mirzo” rahbarligida ko‘plab rassomlar bo‘lganligini keltiriladi. Shu davrda “Me’rojnoma”ni Hirotlik “Malik baxshi” tomonidan “uyg‘ur” yozuvida yozilganligini qo‘lyozmada esa 60 ta tasvir borligi aytiladi. [9;123]

Ikkala tadqiqotda ham mualliflar “Me’rojnoma”ning Fransiya kutubxonasida saqlanayotgan nusxaning saqlanish raqamini “Suppl. Turc. “190” deb ko’rsatganlar. Ammo, Turdiev Jahongirning tadqiqotida asar muallifi ko’rsatilmagan. Bizningcha bunga sabab J. Turdiyev Pave De Kurteylning nashridan (Kurteylning “Gulshan ul-asror”, “Me’rojnoma”lardan lavhalar berilgan majmuasi) foydalangan. Nashrda faqat qo’lyozmaning raqami ko’rsatilib, muallifi zikr qilinmagan.

Eronlik tadqiqotchilar “Me’rojnoma”ning muallifi Mir Haydar kotibi hirotlik Malik Baxshi ekanini qayd qilganlar. [10; 34]

“Me’rojnoma”ning ushbu nusxasi haqida Eronning “Tebyan madaniyat bo’limi” xodimi Sumayyo Ramazon Mohiy tomonidan معراج‌نامه‌ی میرحیدر “Me’rojnoma Mir Haydar” nomli maqola elon qilingan. Unda aytilishicha, “Amir Temurning o’g’li Shohrux saltanati o’sha davr madaniy hayotida beqiyos davr bo’lib, uning homiyligida Hirotidagi Shohrux kutubxonasida kitob yozish san’ati o’sha davrgacha yuksak bosqichlardan biriga ko’tarilgan. Uning saltanatidan qolgan kitoblardan biri Mir Haydarning go’zal va betakror “Me’rojnoma” asar ekanligi aytiladi. Kitob hozirda Fransiya Milliy kutubxonasida saqlanishi va kitobning hajmi 34x22 sm, varaqlari soni 265 ta ekanligi ifodalangan. Hirotida Shohrux uchun tasvirlangan, kitob va rassom o’zining rasmlarida **1435/839-840 yillarda** o’zining eng yuqori texnik mahoratini ko’rsatganligi keltiriladi.

Haydar Xorazmiyning “Me’rojnoma” asari Shohrux sulton davrida yozilganligi uchun “Me’roji Shohruxiy” deb ham nomlangan. Mir Haydarning asari Malik Baxshi Hirotiy tomonidan uyg’ur yozuviga va turkiy tillarga tarjima qilgan. Qo’lyozmaga 61 ta tasvir bilan bezatilgan mos ravishda Muhammad alayhissalomning jannatning zangori va tilla zaminlaridan boshlanib, rang-barang qanotli farishtalar hamrohligida buyuk sayohatining muvaffaqiyatli bosqichlarini hayajonli ko’z oldida [tomoshabin] namoyon bo’ladi.

“Mir Haydarning Me’rojnoma” kitobi, avvalambor, rang-barangligi bilan tahsinga sazovor. Jabroil rang-barang qanotli soyabonini oltin va kumush yulduzlar bilan qoplangan osmonda to’liq ulug’vorlikni ko’rsatib turibdi.

Ayniqsa, temuriylar davrining rang-barangligi nafaqat chinni idishlarda, balki mato va devor qoplamalarida ham yorqin binafsha, qirmizi, oltin, indigo, oltin, sariq, och yashil va gilamlarning yorqin ranglari har bir tasvir vitrajdek ko’zni qamashtiradi” [8;56].

Sumayyo Ramazon Mohiyning maqolasida “Me’rojnoma” asari qo’lyozmasidan olingan “Hazrati Muhammad (s.a.v.) ning osmonda oq xo’rozni ko’rish”, “Qora dengiz”, “Yarim olov va yarim qor farishtasi”, “Yetmish boshli farishta”, “Nopok ayollarning uyi” kabi miniatyura suratlari va ularning qisqacha talqini o’z ifodasini topgan. Har bir miniatyura tagida uning Parij milliy kutubxonasidan olinganligi ta’kidlangan.

Qo’lyozmaning asl nusxasida mazkur rasmlarni kengroq ko’rinshidagi izohini arabiy va turkiy tillarda ko’rish mumkin. Jumladan, “Oq xo’roz” rasmi qo’lyozmada quyidagichi talqin qilingan. “Rasululloh sallolahu alayhi vasallam samoyi avvaliya vosil bo’lduqda arshda bir oq xo’roz ko’rdiki boshi arsh (da), oyoqlari yor yuzina bosishi, ul mahalda.[7; 11a-varaq.]

“Yarim olov va yarim qor farishtasi” nomli rasmni “Rasululloh sallolahu alayhi vasallam avvalgi va ikkinchi samo o’rtasida bir malakni ko’rdi. Nisfi (yarmi) qordan va nisfi otashdan, bir alinda qordan tasbeh va bir alinda nor (olov) dan. Ko’k ko’ruldiki ul tasbeh sadosidur. [7; 12a-varaq.]

“Yetmish boshli farishta” rasmi qo’lyozma talqinda qo’yidagicha: “Rasululloh sallolahu alayhi vasallam daryoi kanorda yetmish boshlu bir ulu malak ko’rdiki, mahalda.[7;15a-varaq]

“Qora dengiz” rasmni qo’lyozmdagi talqini shunday keltiriladi. “Rasululloh sallolahu alayhi vasallam bahri asvad (qora dengiz)ni ko’rub, ichinda to’lmish maloik. Jabroyil

alayhissalomga savol o'ldug'i Rasul alayhissalom "Nechuk bahr der?" Javob berdiki magar Alloh taolodin g'ayri kimsa bilmas. Va ham Rasululloh alayhissalom bir malakni ko'rdiki boshi arsh(da) oltin oyog'i yer yuzini bosmish, ul mahalda.[7; 30a-varaq]

Rizo Tehroniyning ham Haydar Xorazmniyning "Me'rojnoma" asari haqidagi بررسی تطبیقی عناصر ساختاری در معراج نامه احمد موسی و معراج نامه میر حیدر (Bar rasi tatbiqiy anosir soxtori dar me'rojnoma Ahmad Muso va Mir Haydar-Mir Haydar va Ahmad Musoning "Me'rojnoma" asari va strukturaviy elementlarning qiyosiy tahlili) nomli maqolasida Mir Haydar Xorazmiy va Ahmad Musolarning "Me'rojnoma" asarlariga chizilgan sakkizta miniatyura rasmlari qiyosiy tadqiq etilgan. [5;21]

Ahmad Musoning "Me'rojnoma" idagi suratlar kompozitsiyasidagi bu strukturaviy elementlar bilan Mir Haydarning "Me'rojnoma" idagi o'xshash elementlar bilan va farqli jihatlar o'rganilgan. Jumladan, Ahmad Musoning "Me'rojnoma" asaridagi suratlarida diniy-tarixiylik tasvir-langanligi. Kishilarning joylashish turi, me'moriy elementlar bilan munosabati va tabiiy maydonning chuqurligidan foydalanish, umumiy mo'g'ul naqshlaridan foydalanish tahlili qilingan. Mir Haydarning she'riy, noreal va mavhum makonlaridan olingan me'rojnoma rasmlari ularda yaqqol ko'rinishi va farqlanishi tadqiq etilgan.

Mir Haydar va Ahmad Musolarning asarlari tadqiqiga bag'ishlagan maqolada Haydar Xorazmiyning "Me'rojnoma" asari qo'lyozmasiga chizilgan "Quddus yo'lida" sarlavhali rasmning tahlilini ko'rish mumkin. Qo'lyozmada arabcha izohi o'qib bo'lmaydigan darajada xiralashib qolgan, ammo turkiy tilda yozilgan sharhida qo'yidagi fikrlar beriladi: "*Rasululloh sallohu alayhi vasallam Burog'g'a minub maloyika sog'inda vusulatda xidmatda turub, sanjoq olinda hozir o'lunduglari mahalda.*"

"Nuridan uch piyola" sarlavhali rasmning izohi qo'lyozmada arab tilida quidagicha ta'riflangan.

و خضار الملائكة الاجل النبي صلى الله عليه وسلم ثلاثة اقداح . الواحدة لبن و الاخر شراب والاخر عسل و شرب النبي قدح اللبن لا غيره فقال له الملائكة ما فعلت يا محمد بشربك اللبن وحده ولم تشرب غيره فان امتك يرحلون من الدنيا بالايمان و فرح بهذا الكلام

[7; 76a-varaq.]

Turkiychasi: Rasululloh alayhi vasallam uchun uch maloyika Bayti ma'murda turub olarning nuridan uch qadah birisi sut va birisi sharob, birisi asal edi. Olub sutni ichdi, g'ayrisin ichmadi. Jabroyil alayhissalom tahsin aytub, sharobdin ichmading, agar ichmish o'lsang ummating zalolatga dushardi, dedigi mahalda.

Maqoladagi yana bir "Ibodati" sarlavhali rasm qo'lyozmada qo'yidagicha talqin qilingan. Bu rasmning arabiy izohi hoshiyada bo'lgani uchun, varaqlar cheti ezilib ketgan, yozuvning yarmi o'chib ketgan. Turkiy tildagi sharhi quyidagicha keltiriladi: "*Rasululloh sallohu alayhi vasallam "Bayt ul- Muqaddas"da zikron o'lon anbiyolarga imomat o'tdugi mahalidadur, Nubuvatullohi alayhim ajmayin .*" [7; 76a- varaq]

تیموری براساس نگارهای مکتب هرات بر مکتب هرات بر مکتب هرات (سبک تزیینات نقوش) در خراسان بزرگ عصر

[6; 105-121]

"Temuriylar davrida Buyuk Xurosonda Hirot maktabi rasmlariga asoslangan ayollar kiyimlari evolyusiyasini o'rganish (naqshlarning bezash uslubi)" nomli maqolada Haydar Xorazmiyning "Me'rojnoma" asarida keltirilgan ikkita rasm tahlilga tortilgan.

Elaheh Rezanezhad Yazdiy tadqiqotida Shohrux davri miniatyuralarida ayollar kiyimi ayollar kiyimining uslubini va libosning bezaklari va naqshlarini tekshirish uchun "Shohrux davrida yozilgan Mir Haydarning "Me'rojnoma"si qimmatli nusxasining eng yaxshi manbasidir" deyiladi. Maqolada muallifi "Payg'ambarning Jannatga tashrifi" sarlavhali ikkita miniatyurasi tahlil qilingan. Ushbu rasmlar qo'lyozmaning [7; 49b-50a-varaq] ga

joylashtirilgan bo‘lib, qo‘lyozmada qo‘yidagicha izohi arab va turkiy tilda berilgan. “*Hazrat Muhammad alayhissalom jum’a kuni jannat ichinda hurlar ko‘rdi. Davomiy munshakkar bir birlariga “Marhaban” (Xush kelibsiz) deb kulub o‘ynarlar va sayron erdilar edi, ul mahalda.* Arabiy izohda quyidagicha ifoda qilingan.

و ايضا رواية النبي صلى الله عليه وسلم كرما في وسط الجنة و فيه جماعة كثرة من الحور بعضهم جالسة على الكارسي و بعضهم تلعب مع بعضهم

Keltirilgan ikkinchi rasmning izohida “Rasululloh alayhissalom jannatda bir uluv ko‘shk ko‘rdi, ichinda cho‘q hurlar o‘lub, so‘rdiki “Bu maqom kimgadur?” Javob berdilarki “Hazrat Umargadir!”. Ushbu jumlaning arabiy jumlasini qo‘yida keltiriladi.

رواية النبي صلى الله عليه وسلم للحور في يوم الجمعة و هن راكبات على الجمالى و تضحكن و تراحب بعضهن على بعض و هن في السيرة

[7; 49 a-varaq]

Elaheh Rezanezhad Yazdiy ushbu miniatyuralar orqali qo‘lyozma yozilgan davrdagi ayollar bosh kiyimi qanday bo‘lganligini o‘rganishga harakat qilgan. “Birinchisi bosqichda ayollar kiyimlarini tahlil qilish, boshni yopish, so‘ngra mos ravishda tana va oyoq qoplamasi to‘lanadi. “Me’roj” nomidagi rasmlarda bosh kiyimning besh turi mavjud”, – deydi. Birinchisi: boshning old tomonida uchta halqali dumaloq bosh kiyim. U to‘rtta pat bilan bezatilgan. Ikkinchisi: trapezoid qirralari bo‘lgan oltin toj va qizil marvaridlar bilan bezatilgan. Uchinchisi: oddiy somon shlyapa Xitoy uslubida. To‘rtinchisi: gul bilan bezatilgan gumbaz shaklidagi bosh kiyim rangli va yashil barglar bilan bezatilgan. Beshinchisi: shunga o‘xshash uzun bosh kiyimlar, ko‘tarilgan qanotli qush, oltinchisi esa faqat oddiy mato. U boshning yuqori qismini qoplaydi” kabi izohlar bilan rasmlarni san‘tshunoslik bo‘yicha talqin etgan.

Haydar Xorazmiyning “Me’rojnoma” asari qo‘lyozmasidga chizilgan rasmlarning uyg‘ur yozuvida yozilgan matning har birining hoshiyasida arabiy va turkiy tillarda izohi keltirilgan. Masalan, qo‘lyozmaning birinchi rasmda Payg‘ambarimiz huzuriga Jarboyil alayhissalomning kelgan holati tasvirlangan. Izohda qo‘yidagicha ikki tilda berilgan: “*Jabroyil alayhissalom Rasululloh sallohu alayhissalomg‘a kelib “Bu kecha laylat ul- me’roj, dar Haqqi Taolo seni huzuri sharifig‘a da’vat eturki, ko‘kli qobusi ochilib, jumla maloyika siza manzurdur, deyu xabar berdigi mahali” jumlarini*” turkiy tilda ifoda etgan bo‘lsa,

جبريل ع م صلى الله عليه وسلمغه كلوب بو كيچه ليلة المعراج در حق تعالى سيني حضور شريفه دعوت اينور كوكلی قابوسی اچلوب جمله ملايکه سيزگه منظور ديو خبر بيرديگی محلی

يجی الجبريل عليه السلام و اخباره للنبي عليه السلام من الليلة له ليلة المعراج و ان الله تعالى يطلبك jumlasini arab tilida keltiradi. [7; 3b-varaq.]

Asar qo‘lyozmasining so‘ngi rasmda erkaklarning ko‘p gunoh qilib, do‘zahda tirik chayonlar bilan azoblanayotgan holati tasvirlangan. Bu rasmning faqat arabcha izohi berilib, turkiycha izohi berilmagan. Arabcha izoh quyidagicha:

صفة الرجال الذين نفوسهم كبيرة و اخلاقهم سيئة و يتكبرون على الخلق و اذا ماتوا فان الله تعالى يعذبهم يوم القيامة بين العقارب الحيات

[7; 6 b-varaq]

Tarjimasi: Kibrli bo‘lgan kishilarning xislati: kibru havoga ega, axloqi yomon kishilardir, agar o‘lsalar, Alloh taolo ularni qiyomat kuni tirik chayonlar bilan azoblaydi.

Umuman, ushbu qo‘lyozmagi turkiy tildagi izohlar keyinchalik boshqa kotib tomonidan kiritilgan. Chunki, arabiy xat bilan turkiy xat ikki xil dastxatda yozilgan.

Asar uchun chizilgan miniatyuralarni turli aspektlarda o‘rganish ham bugungi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Rassom Shomahmud Muhammadjonov ta’kidlaganidek bunday asarlarni “Rangtasvir va tasavvuf xali o‘z kashshoflarini yaratmadi” [1; 26-27],- degan fikrlariga tayangan holda, balki mumtoz asarlarga ishlangan suratlarining tasavvuf bilan bog‘lab o‘rganishni ham taqozo etadi.

Xulosa qilib aytganda, garchi ba'zi manbalarda turkiy tilda yozilgan "Me'rojnoma"ning muallifi keltirilmagan bo'lsa-da, so'nggi tadqiqotlar natijalari uning Haydar Xorazmiy deyishga asos bo'ladi. Me'roj voqeasiga bag'ishlangan asar bir tomondan chuqur aqidaviy va tasavvufiy munozaralarni, ikkinchi tomondan esa rivoyatlarining Qur'on oyatlari bilan o'zaro bog'liqligi tufayli yuksalishning o'ziga xos turini o'z ichiga olgan barcha asarlar qatorida qimmatlidir. "Me'rojnoma" asari islom dini nuqtai nazaridan qiyomatga bo'lgan eng chuqur e'tiqodlarni o'zida mujassamlashtiribgina qolmay, balki ezgulik va yomonlik, past-balandlik, baxt va qayg'u haqidagi eng nozik tasavvufiy va ma'rifiy qarashlarni o'zida aks ettirgan asarlardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Аскар Маҳкам. Ворислик ва меросхўрлик // Санъат, 1990. №7, -Б. 26-27.
2. Турдиев Ж. Туркий тилдаги меърожномаларнинг қиёсий-матний тадқиқи. Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертацияси. - Тошкент, 2022. – Б.7.
3. Садиков К. Уйгурописьменная рукопись хранящаяся в Национальной библиотеке Франции //Илмий-таҳлилий Ахборот// Scientific-analytic Bulletin. 2018. № 1. – С. 65–71.
4. Courtaillle. A. Pavet de. Miradj-nameh. Le manuscrit Oigour de la Biblitotheque Nationale Paris. 1882. XXXI+95 p.S. 2-43
5. Rizo Tehroniy. \\\ بررسی تطبیقی عناصر ساختاری در معراج نامه احمد موسی و میراج نامه میر حیدر \\\ شماره ۴۱ بهار نکره ۹۸
6. تیموری براساس نگارهای مکتب هرات بربررسی (Elaheh Rezanezhad Yazdiy)الهه رضانه زادی \\\ Rajshomar Journal .Vol 1(1), 2020; 105-121 سیر تخول پوشش بانوان (سبک تزیینات نقوش) در خراسان بزرگ عصر
7. Haydar Xorazmiy. Me'rojnoma.Qo'lyozma. Fransiya milliy kutubxonasi xazinası Suppl. Turc №190 /1513II, 49b-50a-varaq.
8. معراج نامه ی . (Sumayyo Ramazon Mohiy. Me'rojnomaı Mir Haydar)سمیه رمضان ماهی میرحیدر سگای، ماری رز. (1385). معراج نامه، سفر معجزه آسای پیامبر(ص). ترجمه ی مهناز شایسته فر. تهران: موسسه ی مطالعات هنر اسلامی (مهاس)
9. روایت شرقی معراج نامه میرحیدر \\\ کمیای هنری \\\ سال پنجم شماره 21 زمستان 1390 Аббос Новбахт (Нағмаи Ҳаразиён, Маржон Муртазавий, مرجان مرتضوی، عباس نوبخت)
10. Callica - باز یابی کرد شماره 190 plements Turks sup - لینک مستقیم نسخه معراج نامه میر حیدر http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8427195m/ 1.planchecontact.r=Supplements%20Turks%20 190